

УДК: 316.622:32.001

*Денисова А.О., Донецький національний університет імені Василя Стуса***ТЕХНОЛОГІЇ «ЧОРНОГО ПІАРУ» У ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ СУЧАСНОСТІ**

Дослідження присвячене вивченню технологій «чорного піару» у політичних процесах сучасності. Дається уточнене визначення поняття «чорного піару» з урахуванням специфіки динаміки сучасних політичних процесів. Здійснюється спроба дослідити впровадження технологій «чорного піару» як щоденної управлінської стратегії. Вивчаються засоби конструювання технологій «чорного піару» у політичній сфері сучасної України. Визначається структура сучасного «чорного піару» у політичних процесах, що включає в себе брудні технології, засоби політичного маркетингу, управлінські стратегії, маніпулятивні політичні технології, пропаганда, політичні скандали тощо. Встановлено комунікаційну роль ЗМІ та соціальних мереж як провідних каналів поширення технологій «чорного піару» у політичних процесах. Робиться висновок, що сучасні технології «чорного піару» здійснюють значний вплив на динаміку протікання політичних процесів й за сучасних умов являють собою щоденні управлінські практики як впливу так й формування масової свідомості.

Ключові слова: чорний піар, політичний процес, політичні технології, засоби комунікації, маніпулювання свідомістю.

Сучасні політичні процеси характеризуються ускладненням та швидкоплинністю змін й знаходяться під впливом багатьох факторів. Серед них є і технології «чорного піару». Це явище бере свій початок з публіцистики й воно означало використання брудних технологій проти опонентів з метою вплинути на масову свідомість громадян й змінити їх уявлення щодо привабливості певних політичних акторів, політичних партій чи кандидатів. Втім, сучасна динаміка політичних процесів, їх бурхливість та швидкоплинність яка пов'язана з розвитком технологій, осучасненням комунікаційних процесів та розвиток соціальних мереж як провідних інформаційних каналів. Сучасне різноманіття у засобах поширення інформації, а головне без її критичного усвідомлення, актуалізує питання маніпуляційних технологій впливу на масову свідомість. Одним з таких засобів є «чорний піар». Особливо, коли певна інформація, що оформлюється в інформаційному просторі як сенсація й стосується публічної особи здатна привернути увагу значної частки суспільства й залишатися актуальною досить тривалий час [1, с.60]. Одними з провідних засобів цього є технологія еристики (скандалу) – техніка й метод інформаційного супроводу актуальної й суспільно значущої проблеми шляхом незаперечної аргументації, що дозволяє тримати суспільство у стані зацікавленості й пасивної участі в політичному процесі [2, с.105]. Другий прийом отримав назву рабулістики – це технологічний інструментарій створення предмету обговорення, компоненту котрого часом не відповідає дійсності або подається під заданим кутом зору (наприклад, передача інформації у соціальних мережах, уточнення її шляхом засобом «онлайн-трансляції», орієнтує чи побуджує членів суспільства до активних дій чи політичної участі) [2, с.121]. Але, залишаючись тривалий час засобами публіцистики ці два компоненти чорного піару сформувалися у маніпулювання масовою свідомістю з метою направити суспільну увагу в бажане русло й підводити опонента/громадян до бажаного висновку або результату (наприклад, визначити що необхідно підвищити вартість проїзду, або підтримати певного кандидата або певний варіант формування територіальної громади). Разом з тим, повного змісту технологій «чорного піару» у політичних процесах ще не вироблено й тому запропоноване дослідження присвячене визначенню рівня впливу, технологій впровадження «чорного піару» у сучасних політичних процесах [3, с.290].

Об'єктом дослідження виступають сучасні політичні процеси, які знаходяться під впливом технологій «чорного піару»

Предмет – специфіка використання технологій «чорного піару» в політичних процесах сучасності.

Мета дослідження полягає у вивченні специфіки використання технологій «чорного піару» у політичних процесах сучасності та з'ясувати їх рівень впливу на характер, напрямок та динаміку протікання.

Методологічний інструментарій представлено дослідження характеризується

методологічною поліваріантністю. Так, за допомогою структурно-функціонального підходу визначено структуру, характеристики, функціональне навантаження технологій «чорного піару» в сучасних політичних процесах. Завдяки цьому підходу вдалося дослідити використання технологій «чорного піару» як стратегії повсякденного управління інформаційним супроводом, що здійснює функцію підвищення або зменшення суспільної уваги до певного набору інформаційних поведів. За допомогою інституціонального методу вдалося виявити за з'ясувати місце та роль технологій «чорного піару» як практики після виборного управління політичною партією, державними інститутами та іншими структурними рівнями політичної системи. Також, широко використання отримав синергетичний підхід, оскільки технології «чорного піару» це внутрішня закономірність викривлення та вільного сприйняття існуючої політичної дійсності шляхом управління процесами інформаційного супроводу. Також, у дослідженні застосувалися й загальнонаукові методи дослідження: аналіз, синтез, дедукція, індукція, від абстрактного до частого, що дозволило надати дослідженню послідовності та завершеності.

Переважає більшість фахівців з проблематики політичних процесів, комунікативних засобів в політиці й політтехнологів визнають факт формування сучасної політики як доміную чи диктат у правилах гри переможцем, який й формує як мас-медію так й стратегічне наповнення державної політики. Саме переможець виборів обирає переконливу стратегію у напрямках формування чи витрат державного бюджету. Наприклад, сумнів не викладає, що в Україні під час військової агресії потрібно постійно збільшувати видатки на підвищення рівня боєздатності армії, також, щоб зменшити залежність від енергоносіїв країни-агресора необхідно проводити коштовні реформи енергоефективності та переходу на альтернативні джерела енергії. Завдяки цьому, й формується «повістка дня» інформаційного супроводу, що дозволяє громадянам не критично сприймати проблеми повсякденності й не загострювати увагу на наслідках інфляції чи збільшення вартості комунальних послуг. Втім, механізм, інструментальне наповнення наведених вище прикладів залишається позаувагою дослідників з політичних наук, втім у публіцистиці ці явища протікання політичних процесів залишаються актуальними тривалий час.

Як показує практика політичного розвитку, вплив технологій «чорного піару» у політичних процесах має свою специфіку. По-перше, цей вплив пояснюється сукупністю різновидів політичної діяльності суб'єктів політики, які забезпечують функціонування політичної системи і спрямовані на досягнення політичних цілей, тому, на наш погляд, використання технологій «чорного піару» у цьому контексті є цілком виправданим й очікуваним. По-друге, у політичний процес означає соціально-політичну дію, що забезпечує функціонування інститутів політичної системи й сприяє здійсненню процесів прийняття політичних рішень, що підіймає актуальність питання інформаційного їх супроводу та корегування реакції соціуму на їх практичне впровадження. Таким чином, залежність й взаємозв'язок політичного процесу від інформаційного супроводу створює умови для появи й впровадження технологій «чорного піару». Представники політичних наук вважають, що політичний процес це практика змін, повсякденне функціонування вертикальних й горизонтальних зрізи політичних відносин, й процес безперервний та залежать від внутрішніх інтересів задіяних у ньому осіб. Тобто, за змістом політичний процес — це засіб та технологія здійснення влади суб'єктом політики, де він має можливість та ресурси втручатися у протікання, напрямок, динаміку політичного процесу. Одним з механізмів такого втручання є технології «чорного піару».

Проблематика технологій «чорного піару» в політичних процесах дослідниками, на наш погляд, вивчається намаганням поєднати публіцистику та комунікаційні стратегії управління масовою свідомістю, це стосується таких дослідників як І. Бідзюра, В. Горботенко, Г. Почепцов, Ю. Сурмін, І. Шейнов та інших, що на наш погляд подає лише одну сторону технологій «чорного піару» як засобу впливу на масову свідомість, де здійснюється спроба пояснити сутність політичної дійсності як протікання сталого політичного процесу, де революційні зміни це результат зловживання брудних політичних технологій, зокрема «чорного піару» [4, с.124]. Існує також інша точка зору, яку на наш погляд треба враховувати й більш глибоко вивчати. У роботах таких авторів як К. Бредмайер, А. Вуйм, Т. Кумбс, Р. Морган та інших, «чорний піар» не являє собою статичне явище. Беззаперечно, спочатку це технологія поширення помилкової, передусім негативної інформації про об'єкт політики. А з іншого, це повсяк денна стратегія вибору

можливих інструментів постійного впливу на масову свідомість споживача продуктів «чорного піару» з метою викликати у нього емоції, відчуття, якими потім можна буде маніпулювати та направляти за необхідним напрямком [5, Р.166-167]. Особливого значення такий підхід отримує під час впровадження реформування політичного життя де відбувається певний порядок упорядкованості політичних структур і політичних інституцій, й тут політичні актори зосередженні запровадити певний варіант розподілення політичних та інших інтересів, які прямо впливають на динаміку протікання таких процесів. Наприклад, під час впровадження політичних реформ у 2015 у рамках виконання передвиборчої програми «Жити по-новому» включала в себе чітке розділення бізнес-інтересів та політичного управління. Втім, анонсованих змін у політичних процесах запроваджено не було й дедалі спостерігається поєднання бізнес та приватних інтересів у політичні. Але, на відміну від 2012 років це не викликало достатнього рівня суспільного обурення, як із ситуацією прямої участі родичів колишньої політичної еліти з числа «регіоналів» у перетворенні політики на майданчик реалізації власних інтересів. На наш погляд, зменшення рівня суспільного негативу вдалося здійснити за рахунок впровадження технології еристики, коли відбулася заміна медійного контексту новин, що робиться за допомогою актуалізації уваги на соціальних наслідках. Наприклад, незважаючи на те, що політичний діяч не може здійснити продаж власного бізнесу, оскільки це призведе до ймовірного скорочення робочих місць або важко знайти покупця, управління котрого може призвести до негативних наслідків [6]. Тобто, завдяки мас-медійному контенту, суспільна увага вже зосереджується на публіцистичних явищах, емоціях, відсутності критичного сприйняття того факту, що політичний процес роз'єднання бізнесу та політики не відбувається.

Аналізуючи таку ситуацію, одні з родоначальників політичного дослідження «чорного піару» Т. Кумбс, В.Шнайдер та К. Бредмайер описували механізм, закономірності та необхідність під час проведення реформаційних політичних процесів здійснювати трансформацію звичайної комунікації у «чорний піар». Так, «чорний піар» у політиці - це вміння через формування тематики новин й реагування на суспільні запити утворювати маніпулятивну систему висвітлення ключових подій не фактами, а емоціями, зміною акцентів та закличками на суспільно-економічні наслідки [5, Р.170]. З технічної точки зору, адресатам інформації не треба відрізняти контекст та зміст аргументів комунікаторів, а здійснювати емоційне наповнення негативного мислення й бути готовим до активних дій. Наприклад, ситуація з нещодавнім арештом М. Саакшвілі. Якщо у 2012-2014 роках опозиція здійснювала риторику формування у державі інструментів політичних репресій проти політичних опонентів як Ю. Луценко та Ю. Тимошенко, то у 2017 роках це боротьба зі злочинністю яка підриває цілісність держави.

Така зміна медійного контенту являє собою «чорний піар» сьогодення. Він відійшов від одиничних засобів влиття інформаційного бруду у політичний процес й поступово стає ефективною маркетинговою стратегією управління попитом та емоцій навколо нього з метою негайно викликати інтерес та зацікавити як можна більшу аудиторію. Все це знаходить своє відображення на цілісності політичних процесів, які перестають бути однолінійними, що призводить до відриву від реальності посиленні суб'єктивізму у політичних рішеннях, волонтаризму або популізму в механізмах впровадження політики, що веде до непередбачених наслідків. Одним з яких є політичний крах, а іншим – формування політичних процесів та політичної реальності нової генерації, щоб й мало відбутися в Україні після подій 2014 року. Втім, саме після подій «Євромайдану» та агресією Росії спостерігається посилення тяжіння до технологій «чорного піару». По-перше, політичні актори значно обмежені у фінансових ресурсах; по-друге – політичний бруд вже не цікавий українському електорату, через наявність гострих соціальних проблем. По-третє, змінився сам контекст «чорного піару». Він перейшов від звичайних акцій до формування контенту висвітлення політичних подій, тобто, випуск новин або присутність у ЗМІ стає першим елементом впровадження технологій «чорного піару» як інструменту формування уявлення про певне явище.

На наш погляд, зараз у політичних процесах сучасності на рівні громадянського суспільства відбувається раціоналізація упорядкованості суспільства, які раніше були об'єктом політики, а зараз стають її суб'єктом. Це пояснюється можливістю безпосередньо впливати на політичний процес через активність у звереннях, запитих, у тому числі на особистого прийняття політичних рішень. Але проблема полягає у легітимізації як такої участі, так й самого

технологічного наповнення «чорного піару», оскільки законодавством ця норма не встановлюється чітко або подається як розповсюдження недостовірної інформації. Тому, зміна існуючих порядків, активна участь у контролюванні за владними рішеннями, критичне сприйняття контексту новин та участь у недійному просторі пересічних громадян мають стати фундаментальним елементом політичного розвитку. За для цього ми пропонуємо уточнити поняття «чорного піару» як технології управління масовою свідомістю шляхом формування інформаційного контенту засобами масової інформації та масової комунікації з метою формування у представників суспільства уявлення про характер, напрямки та динаміку політичних процесів. Також, необхідно відійти від розуміння «чорного піару» як інструмента дискредитації опонента в очах суспільства. Це лише одна з технологій, яка не розкриває зміст та інструменти й можливості «чорного піару». Тобто, незалежно від нюансів «чорний піар» у політичних процесах - це дії, які спрямовані на формування політичної свідомості громадян та засіб його активізації. Боротися з цим явищем досить складно: по-перше, у світовій практиці ще не вироблене відповідне законодавство; по-друге, сама необхідність висвітлення характеру політичних процесів підіймає актуальність використання технологій «чорного піару».

Серед пріоритетних напрямків подальшого вивчення технологій «чорного піару» у політичних процесах сучасності є подальше уточнення його категоріального апарату та технологічних особливостей впровадження у політичній сфері. Також, серед пріоритетних його напрямків залишатиметься визначення рівня ефективності використання інструментарію технологій «чорного піару» через впровадження чітких законодавчих обмежень й політико-правового регулювання цього аспекту політичних технологій. Проте, серед ключових й актуальних напрямків дослідження сучасного «чорного піару» залишається необхідність визначення пріоритетів політико-правового врегулювання. Саме цьому аспекту й будуть присвячені наші наступні наукові розробки.

Таким чином, підсумовуючи результати дослідження ми дійшли наступних висновків. По-перше, використання технологій «чорного піару» у політичних процесах сучасності стає можливим за умови відсутності його законодавчого врегулювання, що відкриває перед учасниками політичного життя широкі можливості для впливу на масову свідомість громадян з метою швидко отримати позитивний результат. По-друге, технології сучасного «чорного піару» поступово відходять від кліше «миттєвого бруду» й стають стратегією повсякденного управління масовою свідомістю, що має переваги від інших політичних технологій маніпулятивного характеру.

Бібліографічний список:

1. Горовий В. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2010. – 360 с.
2. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011. – 480 с.
3. Сурмин Ю.П., Бидзюра И.П. Выборы. Учебник политтехнолога. – К.: «Прінт Сервіс», 2014. – 352 с.
4. Почепцов Г. Від «покемонів» до гібридних війн: нові комунікативні технології XXI століття. – Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2017. – 260 с.
5. Coombs T. Protecting Organizational Reputation during a Crisis: The development and Application of Situational Crisis Communication Theory // Corporate Reputation Review. – 2007. – Vol.10 (3). – P.163-176.
6. Филипов К. Порошенко не намерен сокращать сотрудников или продавать Roshen [електронний ресурс] // Режим доступу: <https://telegraf.com.ua/ukraina/obshhestvo/859890-poroshenko-ne-nameren-sokrashhat-sotrudnikov-ili-prodavat-roshen.html>

Denisova A. Technologies of "dark public relations" (DPR) in modern political processes

Research is devoted to the study of technologies of «DPR» in the political processes of contemporaneity. The specified determination of concept «DPR» is given taking into account the specific of dynamics of modern political processes. An attempt to probe introduction of technologies of

«DPR» as daily administrative strategy is carried out. Facilities of constructing of technologies of «DPR» are studied in the political sphere of modern Ukraine. The structure of modern «DPR» is determined in political processes, that includes for itself dirty technologies, facilities of the political marketing, administrative strategies, political technologies, propaganda, political scandals, and others like that. The of communication role of Mass-Media and social networks is set as leading ductings of distribution of technologies of «DPR» in political processes. Drawn conclusion, that modern technologies of «DPR» carry out considerable influence on the dynamics of flowing of political processes and at modern terms show by itself daily administrative practices as to influence so of forming of mass-consciousness.

Key words: *Dark Public Relations (DPR), political process, political technologies, facilities of communication, manipulation consciousness.*